

Wat doen we de komende jaren?

Onlangs zijn de financiers van Koeien & Kansen akkoord gegaan met het projectplan. Dat geeft aan welke doelen tot 2010 gelden en hoe we die kunnen halen. Ook de komende jaren staat Koeien & Kansen voor overtuigend wetenschappelijk onderzoek en voor het bruikbaar maken van de resultaten voor sector en beleid. Per jaar gaan we bekijken wat we met het beschikbare geld kunnen realiseren.

Milieuwetten 2009

De bedrijven in Koeien & Kansen voldoen nu al aan de milieuwetten van 2009. Belangrijk is dat verworvenheden als 'Derogatie' en 'Handreiking berekening mestproductie' worden veiliggesteld. Over een paar jaar wordt er geëvalueerd. Dan moeten we over een gedegen analyse van de milieuprestaties van de bedrijven kunnen beschikken.

Internationaal

Ook draagvlak is belangrijk. Daarom is vanuit Koeien & Kansen het initiatief genomen voor een internationaal project, gericht op kennisuitwisseling. Een twintigtal landen wil daaraan meedoen. In februari zal de Europese Unie een beslissing nemen over financiële ondersteuning.

Optimale aanpassing

Uiteraard zoeken we naar een sociaal-economisch optimale aanpassing van bedrijven aan de veranderde wetgeving. Daar waar de wettelijke kaders onnodig lijken te knellen, wordt naar verbetering gezocht. Op grasland mag men naast dierlijke mest ook kunstmeststikstof gebruiken. Op bedrijven waar mest moet worden afgevoerd, is mestscheiding en het gebruik van de dunne stikstofrijke en fosfaatarme fractie mogelijk een alternatief dat niet leidt tot extra verlies van stikstof, maar wel tot minder

verbruik van energie. En daardoor tot lagere emissies van broeikasgassen. Net als bij de 'Derogatie' en de 'Handreiking' zal gedegen onderzoeksmateriaal voor vertrouwen in een eventueel voorstel moeten zorgen.

Na 2009

De milieuwetgeving verandert ook na 2009. Daarom wordt de komende jaren begonnen met de introductie van de Kaderrichtlijn Water, de NEC-richtlijn (ammoniak en fijn stof) en met het Kyoto-protocol (broeikasgassen). Daardoor kan Koeien & Kansen ook na 2009 een pioniersrol blijven vervullen.

Frans Aarts, inhoudelijk coördinator

Bedrijfsspecifieke excretie

Koeien & Kansen heeft de afgelopen anderhalf jaar zijn best gedaan om te laten zien dat de excretie van melkveebedrijven niet altijd goed wordt geschat door de forfaitaire formule. Met name bedrijven die sterk sturen op een efficiënte N-benutting komen lager uit dan het naar melkproductie en melkureum gespecificeerde forfait. Dergelijke bedrijven produceren in werkelijkheid minder mest dan op papier. Bij onvoldoende mestplaatsingsruimte (op papier) betekent dat tevens verplichte mestafvoer van mest die misschien niet eens geproduceerd is. Dit wordt door die bedrijven als een straf voor hun efficiënte mineralenmanagement gezien. Dat is niet alleen jammer, maar ook contra-productief. Het gaat om juist de bedrijven die het doel van de mestwetgeving dichterbij halen: verminderde uitstoot naar het milieu.

Ook LNV is zich bewust van bovenstaande en ook LNV vindt dat er sprake is van een ongewenste situatie. Daarom heeft LNV samen met het Productschap Zuivel eind 2004 het startsein gegeven voor het nog lopende project 'Bedrijfsspecifieke excretie melkveehouderij' dat binnen Koeien & Kansen draait. Het project draait om de vraag of er alternatieve methoden beschikbaar zijn om de excretie op een melkveehouderijbedrijf te berekenen. Alle partijen in Nederland (o.a. instituten, studiegroepen en advi-

seurs) die over zo'n methodiek beschikken, hebben die aan Koeien en Kansen voor toetsing beschikbaar gesteld. Die toetsing is uitgevoerd door met iedere methodiek te berekenen wat de N-excretie was van de bedrijven binnen Koeien & Kansen in de periode 1999-2003. Dit is mogelijk omdat Koeien & Kansen de excretie op de deelnemende bedrijven daadwerkelijk meet.

Uit de toetsing bleek dat een balansmethode de beste waarborg is voor een goede schatting van de excretie op een individueel bedrijf. Ook na intensieve discussie met de partijen die een methodiek hebben aangeleverd bleek een balansmethode de beste keuze. Daarom heeft LNV samen met Koeien & Kansen de balansmethode uitgewerkt om als 'Handreiking' naast de forfaitaire formule voor N-excretie melkvee te gebruiken. Per 1 januari 2006 maakt LNV duidelijk welke gegevens de boer moet verzamelen om de 'Handreiking' goed te kunnen gebruiken.

Léon Šebek, Animal Sciences Group

Handreiking

In 2006 wordt de N-excretie van melkveehouderijbedrijven bepaald aan de hand van de forfaitaire formule voor melkvee in combinatie met forfaitaire N-excretie voor jongvee en eventueel andere aanwezige diersoorten (c.q. graasdieren). Bedrijven die het oneens zijn met deze forfaitaire invulling hebben het recht om via vrije bewijslast aan te tonen dat zij een lagere N-excretie realiseren. Dit aantonen gebeurt achteraf, dus aan het eind van het lopende jaar of het begin van het volgende jaar.

Om het de bedrijven eenvoudiger te maken heeft LNV de Handreiking beschikbaar gesteld. Wanneer een bedrijf via de methodiek van de Handreiking aantoont dat de N-excretie afwijkt van het forfait, accepteert LNV dat zonder vragen over de betrouwbaarheid van de opgegeven excretie. De opgave wordt natuurlijk wel gecontroleerd op deugdelijk gebruik van de Handreiking.

Economisch resultaat staat onder druk

Op saldoniveau halen de K&K-deelnemers met 28,91 euro/100 kg melk een goed resultaat (+ 2,31 t.o.v. Spiegelgroep). Bij de niet-toegerekende kosten ziet het er echter minder rooskleurig uit. Uiteindelijk realiseert K&K een kasstroom van 12,24 euro per 100 kg melk en dat is 1,22 euro lager dan de Spiegelgroep.

Dat bleek op de onlangs gehouden themadag van LEI, de Animal Sciences Group en DLV waarin 'economie' centraal stond binnen het project Koeien & Kansen. Er was veel aandacht voor de in 2004 behaalde economische resultaten. De heer B. Geertsema (sectormanager melkveehouderij Rabobank Nederland) gaf zijn visie op de toekomst van de Nederlandse melkveehouderij in het algemeen en op de resultaten van de K&K-bedrijven in het bijzonder.

Vergelijking met Spiegelgroepen

Om de resultaten van de K&K-bedrijven goed te kunnen positioneren, was naast elk individueel K&K-bedrijf een zogenaamde Spiegelgroep gezet. Een Spiegelgroep is een vergelijkingsgroep die qua bedrijfsopzet (quotum, intensiteit, grondsoort) overeenkomt met het te beoordelen bedrijf. De verschillen in bedrijfsresultaten zijn zo vooral te verklaren door verschillen in de bedrijfsvoering. In de tabel staan de cijfers van het gemiddelde K&K-bedrijf in vergelijking met de gemiddelde Spiegelgroep.

Economische resultaten K&K 2004 in vergelijking met Spiegelgroep (in euro/100 kg melk)

	K&K	Spiegel	Afwijking
Saldo rundvee	28,91	26,60	2,31
Saldo overig	0,53	1,45	-0,92
Totale niet toeg. kosten	24,33	20,75	3,59
Productieresultaat	5,10	7,30	-2,20
Betaalde rente	5,00	3,63	1,37
Bedrijfswinst	0,10	3,67	-3,57
Afschrijvingen	12,14	9,80	2,34
Kasstroom	12,24	13,46	-1,22

* Kasstroom is hier gedefinieerd als bedrijfswinst + afschrijvingen. De posten inkomen buiten bedrijf, belastingen en gezinsbestedingen zijn hierin niet verwerkt

Goed saldo, maar winst en kasstroom onder druk

Op saldoniveau (opbrengsten – toegerekende kosten) halen de K&K-deelnemers met 28,91 euro/100 kg melk een goed resultaat (+ 2,31 t.o.v. Spiegelgroep). De kennis en ervaring die de deelnemers in het project hebben opgedaan m.b.t. efficiënt werken, zoals voeren en bemesten, werpt hier dus duidelijk z'n vruchten af.

Bij de niet-toegerekende kosten ziet het er echter minder rooskleurig uit. Deze zijn op de K&K-bedrijven 3,59 euro per 100 kg hoger dan de Spiegelgroep. Dit verschil wordt voor het grootste deel veroorzaakt door hogere bewerkingskosten (+ 1,39) en hogere quotumkosten (+ 1,56). Het productieresultaat komt daarmee op 5,10 euro per 100 kg melk (- 2,20 euro t.o.v. Spiegelgroep). Het verschil tussen K&K en de Spiegelgroep wordt nog groter bij de bedrijfswinst doordat K&K-bedrijven hogere rentelasten (+ 1,37) hebben. Op de K&K-bedrijven bedraagt de bedrijfswinst 0,10 euro per 100 kg melk, en bij de Spiegelgroep 3,67. Uiteindelijk realiseert K&K

een kasstroom (excl. inkomen buiten bedrijf, belastingen en gezinsbestedingen) van 12,24 euro per 100 kg melk. Dat is 1,22 euro lager dan de Spiegelgroep.

Grenzen aan groei

De K&K-bedrijven hebben de laatste jaren fors geïnvesteerd in schaalvergroting. Daarbij moet meteen worden opgemerkt dat de verschillen tussen bedrijven groot zijn. In de cijfers wordt deze groei strategie ook zichtbaar doordat de rentekosten en de afschrijvingen duidelijk hoger zijn dan bij de Spiegelgroep. Door de groei van de bedrijven zijn de resultaten echter onder druk komen te staan. Dit werd ook benadrukt door de heer Geertsema van Rabobank Nederland die, op basis van de K&K-resultaten, duidelijk liet merken dat sommige bedrijven naar zijn mening te weinig 'spek op de botten' hebben. Hij wees erop dat veel ondernemers bij een groei strategie rekenen vanuit de kasstroom van het huidige bedrijf, terwijl er voor de extra kilogrammen melk vaak een veel lagere kasstroom zal overblijven wanneer extra quotum ook resulteert in bijvoorbeeld extra kosten voor gebouwen en installaties.

Nog veel te leren

In het bovenstaande is steeds gesproken over het gemiddelde K&K-bedrijf. De verschillen tussen de K&K-bedrijven zijn echter enorm groot, met name op kasstroomniveau. Deze spreiding biedt echter ook perspectief voor de toekomst, want blijkbaar valt er nog veel van elkaar te leren. Een belangrijke opdracht om in het vervolg van het project aandacht aan te besteden.

Gerben Doornwaard (LEI)

'Boeren na Minas', op cursus bij Koeien & Kansen

'Boeren na Minas' is het nieuwste cursusconcept van Koeien & Kansen. Deskundigen van de Animal Sciences Group en DLV Rundvee Advies hebben in nauwe samenwerking een praktische cursus ontwikkeld. De cursus krijgt een hoge waardering van de deelnemers.

"Praktisch, leuk, erg leerzaam". Zomaar een paar opmerkingen van cursisten over de cursus. Logisch, als je in een klein groepje van 10-12 veehouders de regels uitgelegd krijgt. Dan is er veel ruimte voor het stellen van vragen aan elkaar, aan de Koeien & Kansen-deelnemer en aan de cursusleider(s) van de Animal Sciences Group en DLV. De cursus 'Boeren na Minas' bestaat uit twee hele dagen. De eerste cursusdag vindt plaats op het bedrijf van een Koeien & Kansen-deelnemer.

Nieuwe mestbeleid

'Boeren na Minas' staat uitgebreid stil bij de gevolgen van het nieuwe mestbeleid vanaf 2006 in de regio waar de cursisten vandaan komen. Alle overige ballast wordt weggelaten. De Koeien & Kansen-deelnemer geeft zelf de gevolgen aan voor zijn eigen bedrijf. Hij doet al sinds 2004 ervaringen op met het werken volgens het nieuwe mestbeleid en heeft daarmee weer eenzelfde voorbeeld en pioniersfunctie als met Minas. Daarmee is zijn praktijkervaring tegelijkertijd van grote waarde voor zijn collega's in diezelfde regio!

Praktijkervaringen

De cursus legt niet alleen de regels uit, maar besteedt vooral veel aandacht aan praktijkervaringen. Er is aandacht voor de

vraag wat het nieuwe beleid aan mogelijke extra kosten met zich mee gaat brengen.

De resultaten en ervaringen van het Koeien & Kansen-bedrijf worden uitgebreid besproken. Het is leuk om te zien dat de waardering voor het pionierswerk en de drive van de Koeien & Kansen-deelnemer stijgt gedurende de cursusedagen. Iedereen wil weten hoe alles werkt rondom het nieuwe mestbeleid. Door de ervaringen van de Koeien & Kansen-deelnemer is op heel veel vragen een praktisch antwoord te geven.

Eigen bedrijf

Het vergelijkende overzicht geeft de cursisten veel extra inzicht in wat de gevolgen voor het eigen bedrijf zullen zijn. Opvallend daarin zijn de grote individuele verschillen. Deze overzichten geven in ieder geval tijdens

de cursus veel gespreksstof. Is er via management te sturen op de gevolgen van het nieuwe mestbeleid? Tijdens de tweede dag wordt er volop ingegaan op voeding en bemesting.

Aan de hand van voorbeelden, praktijkproeven en ervaringen geeft de cursus een goed beeld van de mogelijkheden om de financiële gevolgen van het nieuwe mestbeleid zoveel mogelijk te beperken.

De cursus 'Boeren na Minas' kan ook ú, net als de collega's die u daarin al zijn voorgaan, voorbereiden op het boeren na Minas.

Zie voor meer informatie www.koeienenkansen.nl

Barend Meerkerk, DLV Rundvee Advies

Kennis delen tijdens de Week van Koeien & Kansen

Het uitdragen van kennis en ervaring is een wezenlijk onderdeel van het project Koeien & Kansen en De Marke. Via excursies, inleidingen en cursussen delen we actief kennis met collega-veehouders, met het onderwijs, en met beleidmakers in binnen- en buitenland zoals de hoogste milieubemter van de Europese commissie Catherine Day. Met deze werkwijze hebben we in 2005 circa 2500 geïnteresseerden ontvangen op de K&K-bedrijven en in allerlei vergaderzalen.

Week van K&K

Daarnaast zijn we dit jaar eens van de gebaande paden afgeweken met 'De Week van Koeien & Kansen'. Een opendagenmarathon van in totaal zeven open dagen op zes locaties. Tijdens deze marathon wilde Koeien & Kansen de melkveehouders ondersteunen in hun eerste ervaringen met het nieuwe mestbeleid. Vanaf 1 januari 2005 zijn namelijk alle K&K-veehouders gestart met het werken met de gebruiksnormen van 2009. De eerste ervaringen zijn nu opgedaan met vraagstukken als: Ik heb minder organische mest beschikbaar, hoe verdeel ik die?; kan ik het ureumgehalte verlagen en is samenwerking een oplossing om de bedrijfseconomische consequenties van dit nieuwe beleid te minimaliseren? Kortom, hoe blijf ik profijtelijk melken, nu en straks. Met een enthousiaste club betrokkenen is de immense karavaan opgetuigd en door het hele land getrokken.

Berekenen mestplaatsingsruimte

Via een quickscan kon iedere geïnteresseerde de mestplaatsingsruimte berekenen en de invloed van ureum op deze plaatsingsruimte. De reacties waren zeer wisselend. Voor een deel van de bezoekende veehouders was het een bevestiging van wat ze al wisten. Zij waren vooral op zoek naar ervaringen van K&K-collega's in hun mogelijkheden om de consequenties te minimaliseren. Voor het andere deel van de bezoekers was het een eerste confrontatie met de gevolgen, omdat ze zich nog niet verdiept hadden in dit nieuwe beleid.

Informatieve stands

Veehouders die al in oplossingen dachten, konden meteen terecht in verschillende stands. Het NMI gaf toelichting op een goed bemestingsplan en op de noodzaak van goed bodembeheer. Bodembeheer en de nood-

zaak van een goede bandenspanning werd door Gerrit Dijk ter plekke met een trekker getoond. Daarnaast waren de thema's 'voeding' en 'economie' op alle K&K-bedrijven aanwezig, alsook vele stands van sponsors die deze Week mede mogelijk hebben gemaakt. Al met al een Week waarin we circa 2500 geïnteresseerde melkveehouders konden ontvangen om kennis mee te delen.

Boeren na Minas

Voor de eerste helft van 2006 ligt wat communicatie betreft de nadruk op de cursus 'Boeren na Minas'. De opzet en werkwijze wordt beschreven in een ander artikel in deze nieuwsbrief. Ook met de andere vormen gaan we door. We hopen u ook in 2006 te kunnen begroeten bij de verschillende activiteiten van Koeien & Kansen!

Jaap Gielen, projectleider

Haken en ogen aan dieper toetsen van nitraat

In het Landelijk Meetnet Effecten Mestbeleid (LMM) meet het RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu) nitraat in de bovenste meter van het grondwater. De monsters nemen we relatief eenvoudig met handboor en filterlans. We overwegen om de nitraatbelasting van grondwater tot vijf meter onder de grondwaterspiegel vast te stellen. De in het LMM toegepaste methoden lenen zich hier niet voor. Welke methode(n) wel? Om dat na te gaan onderzochten we afgelopen zomer enkele technieken op praktische bruikbaarheid. Er blijkt heel wat meer nodig dan een handboor!

Achtergrond

Al sinds 1992 wordt in het LMM de uitspoeling van nitraat uit de wortelzone gemeten om na te gaan wat de effecten van het mestbeleid zijn. Naast metingen in bodemvocht en oppervlaktewater gebeurt dat vooral via metingen in de bovenste meter van het grondwater. Volgens EU-voorschriften mag nitraat in de bovenste vijf meter van het grondwaterpakket bepaald worden. Maakt dat nou veel uit? Metingen in LMM en het Landelijk Meetnet Grondwaterkwaliteit (LMG) laten zien dat de nitraatconcentraties gemiddeld met de diepte afnemen van 75 mg/l bovenin tot 10 mg/l op 25 m diepte (periode 2000-2002). Hoewel dat veel dieper is dan de bovenste vijf meter die de EU toestaat, geeft het wel een indruk hoe sterk de nitraatconcentratie met de diepte af kan nemen. De vraag die de Tweede Kamer nu stelt is of Nederland niet te streng is door af te rekenen op concentraties in het uitspoelende water in plaats van op de nitraatconcentratie in de bovenste vijf meter. Hierdoor zijn stikstofgebruiksnormen in infiltratiegebieden mogelijk te streng.

Metten is weten

Metten is weten, en daarom onderzoekt het RIVM in opdracht van het Ministerie van VROM de haalbaarheid van nitraatmeting in de bovenste vijf meter van het grondwater in zandgebieden. Met name h^óe dat zou moeten, om wellicht later een meetnet in te kunnen richten. Op zandgronden werd in 2004 de norm van 50 mg/l nitraat op meer dan 60% van de bedrijven overschreden. Dus daar is mogelijk winst te halen. In juli heeft het RIVM veldonderzoek verricht. Doel was te kijken naar de voor- en nadelen van verschillende boor- en monsternemingsmethoden.

Veldonderzoek

De praktijkproef is uitgevoerd op vier melkveebedrijven. Het waren drie deelnemers aan Koeien & Kans: Kuks in Nutter, Post in Nieuweroord en Schepens in Maarheeze. Het vierde bedrijf betrof een melkveehouderijbedrijf in Spankeren dat op dit moment deelneemt aan het LMM.

Op ieder bedrijf is met drie verschillende methoden geboord tot in de 1e en 5e meter van het bovenste grondwater en zijn watermonsters genomen. De methoden varieerden: handmatig of mechanisch en van monsterneming met tijdelijke filters tot de installatie van vaste putten.

Voor de handmatige aanpak is de Van der Staay-methode toegepast. Hiervoor is geen zwaar materieel nodig. Een grondkolom wordt door een lichte onderdruk en met handkracht in een buis geschoven die tegelijkertijd de grond in wordt gedrukt. In het ontstane boorgat wordt een filterlans geplaatst en het monsterwater omhooggepompt (figuur 1).

Figuur 1. De Van der Staay-methode in Spankeren

Voor de mechanische methoden is gebruik gemaakt van de SonicSampDrill van de firma Eijkelkamp. Via duw- en trilkracht wordt daarmee een mantelbuis op diepte gebracht (figuur 2). Daarna zijn er een paar mogelijkheden. De buis wordt bijvoorbeeld een stukje omhoog getrokken waardoor een filter vrijkomt

Figuur 2. De SonicSampDrill van de firma Eijkelkamp bij Post in Nieuweroord

en er water opgepompt wordt. Er kunnen ook vaste putten geïnstalleerd worden. In dat geval wordt een filter met aansluitlang en al in de buis geschoven waarna de buis omhoog getrokken wordt. Dit herhaalt zich voor iedere gewenste filterdiepte.

In Maarheeze is ook nog een vierde, relatief nieuwe techniek toegepast. Daarbij wordt een aan maaiveld geprepareerde flexibele meerkanaals-monsternemingsbuis met zeven filters in één keer in de buis geschoven (figuur 3).

Figuur 3. De meerkanaals monsternemingsbuis wordt in de mantelbuis geschoven

Figuur 4. Het onder de ploegzool afgewerkte putje

De permanente filters zijn onder de bouwvoor afgewerkt in een put met een marker. Met behulp van een sensor kan de put dan later weer teruggevonden worden (figuur 4).

Figuur 5. Afwerking naar de perceelsrand van een permanente put in Maarheeze

In Maarheeze zijn de vaste filters via slangen afgewerkt naar de perceelsrand op maaiveldniveau. Bij herbemonstering hoeft dan niet in het perceel gegraven te worden (figuur 5).

Figuur 6. De met de Aqualock verkregen bodemonsters

Om eventuele verschillen in de grondwaterkwaliteit tussen de 1e en 5e meter onder de grondwaterspiegel beter te kunnen interpreteren zijn via de Aqualock-methode van de firma Eijkelkamp ook nog grondmonsters genomen (figuur 6).

Resultaten

Het wachten is nu op de uitkomsten van de analysesresultaten van het grondwater en de grondmonsters. Daarnaast zullen de praktische ervaringen met de boor- en monsternemingsmethoden geëvalueerd worden. Mogelijk gaat dit in de loop van 2006 leiden tot de opzet van een meetnet voor het meten van de kwaliteit van de bovenste vijf meter van het grondwater. De gastvrijheid die we genoten hebben op de vier onderzochte bedrijven zal dat dan mede mogelijk gemaakt hebben.

Bernard van Elzakker en Lou Gast, RIVM

Colofon

Redactie: C. Staal
Animal Sciences Group,
divisie Veehouderij Lelystad

Ontwerp:
TVA Mediaproducties B.V. Doetinchem

Vormgeving:
CSC, Animal Sciences Group

Druk: Drukkerij Cabri B.V. Lelystad

Gratis exemplaren van de nieuwsbrief zijn aan te vragen bij het secretariaat. Overname van artikelen is toegestaan mits voorzien van duidelijke bronvermelding